

**Pr. drd. Liviu Luca,
Școala doctorală de Științe Socio-Umane, domeniul Istorie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

CLERUL DE MIR ORĂȘENESC DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN SECOLELE XV-XVII

***Abstract:** The secular clergies from urban area were formed of priests and deacons. Also, depending in wich church they served, the secular clergies from urban area were princely clerics and fair clerics. The clergies from towns and fairs lived close to churches where they served, and all urban parishes had parish houses. At the town church or fair served at least two priests and deacons, and at the princely churches at least three or four priests and deacons. The princely clerics were selected only between priests and deacons who had particular moral and intellectual qualities. The priests from the princely court prayed for the victory of the lord in wars, officiated the holy liturgy and other church services, as well as the holy mysteries and riots for members of the princely family. They were confessors of the lord and the members of his family. The princely priests drove the princes on their last way through the passage in the eternal life. At the princely churches also had access ordinary town people, and at the princely chapels only members of the princely family. From the ranks of the secular clergies from urban area also took part those who served at metropolitan, as well as those who served at the diocesan centers from Buzău and Râmnic. The princely churches were endowed with many properties, and the princely clerics had a lot of privileges, being exempted from tributes. The churches from towns were endowed with differents properties such as: arable lands, gardens, vines, orchards, mill fords etc. The secular clergies from towns were witnessed differents transactions such as: donations, sale-purchase operations, the preparation of wills and dowry sheets etc.*

***Keywords:** the princely church, the fair church, the princely clerics, the fair clerics, priests and deacons.*

Clerul de mir constituie una dintre categoriile sociale cele mai importante din Țara Românească. Această categorie socială și-a desfășu-

rat activitatea pastoral-misionară atât în mediul rural, cât și în cel urban. Marea majoritate a preoților de mir trăia la sate, deoarece populația din toate cele trei Principate trăia la sate în marea ei majoritate. Clericii de mir din mediul urban erau în număr redus în comparație cu cei de la sate. Scopul demersului nostru este analiza situației clerului de mir din mediul urban.

Așa cum clerul de mir constituie o categorie socială importantă în lumea satului, la fel și în mediul urban clerul de mir constituie o categorie socială componentă a elitei orășenești. Dacă în lumea satului întâlnim numai preoți de mir, în schimb, în mediul urban clerul de mir este format din preoți și diaconi.

Conform relatărilor unor călători străini, marea majoritate a bisericilor din orașe era deținută de ortodocși¹. Marco Bandini, episcop de Marcianopol și vicar apostolic în Moldova, relatează că în orașe existau două categorii de locuitori, raportate la poziția față de suveranul țării. Prima categorie era formată din episcopi, căpitani și marii dregători, iar în cea de a doua categorie intrau soldații, nobilii, orășenii și preoții². Oamenii bisericii reprezentau o categorie socială destul de importantă încă de la începutul apariției orașelor și târgurilor³. Statutul social al acestora poate fi stabilit în funcție de acumulările materiale și raportarea la fisc.

Clericii de mir din mediul urban slujeau în bisericile orășenești și în cele domnești. La bisericile orășenești slujeau cel puțin doi preoți, iar la unele biserici slujeau și diaconi. Slujitorii altarului de la orașe erau intim legați de comunitățile parohiale pe care le păstoreau atât din punct de vedere spiritual, cât și material, locuiau în apropierea lăcașelor de cult unde slujeau și se ocupau de administrarea bunurilor bisericesti⁴. Parohiile urbane aveau fiecare în parte case parohiale

1. *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1971, pp. 226-252.

2. *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, p. 334.

3. Mircea D. MATEI, *Geneză și evoluție urbană în Moldova și Țara Românească. Până în secolul al XVII-lea*, Iași, 1997, pp. 174-175.

4. Constantin C. GIURESCU, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea până în secolul al XVI-lea*, București, 1997, pp. 174-175.

unde erau încheiate diverse tranzacții și unde erau găzduiți clerici din alte orașe sau de la sate care erau în trecere prin oraș. Paul de Alep relatează că patriarhul Antiohiei a fost găzduit în casa preotului paroh de la biserica „Sfântul Dumitru“ din Galați⁵.

În cadrul clericilor de mir de la orașe exista distincția dintre clericii domnești și cei de târg, aceștia fiind identificați fie după lăcașul de cult în care slujeau, fie după poziția față de ierarhia bisericească sau puterea politică. În privința orașului București se poate observa diferența dintre clericii slujitori de la biserica domnească și clericii de la celelalte biserici prin scutirile de dări pe care domnii le oferă în mod cert numai clericilor de la biserica domnească, iar în privința scutirilor acordate celorlalți clerici nu avem mărturii clare. Putem observa că exista biserica domnească, bisericile obișnuite orășenești, ca de exemplu bisericile „popii Plăcintă“⁶ și a „banului Ghiorma“⁷, precum și „Biserica Grecilor“⁸. Se pot observa diferitele scutiri pe care domnii le acordă preoților și diaconilor de la biserica domnească. Astfel, printr-un document datat la 5 mai 1629, Alexandru Iliș îi scutește pe preoții, diaconii și grămăticii (cântăreți bisericești) domnești de toate dajdiile de peste an⁹. Matei Basarab îi scutește de dări pe preoții de la biserica domnească printr-un document datat la 11 decembrie 1632¹⁰. O altă scutire este acordată preoților și diaconilor de la biserica domnească de către Leon Tomșa prin documentul emis la 14 ianuarie 1630 pentru toate dajdiile, casele și bucatele lor¹¹. Peste doi ani, prin hrisovul datat la 11 decembrie 1632, Matei Basarab reînnoiește această scutire, la care adaugă scutirile pentru „toate mâncăturile de

5. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, îngrijit de M. M. Alexandresu-Dersa Bulgaru, București, 1976, p. 25.

6. George POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1821)*, București, 1961, doc. 12, pp. 93-94.

7. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 21, pp. 100-101.

8. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 13, p. 94.

9. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 6, pp. 86-87; *DRH, B Țara Românească*, vol. XXII (1628-1629), doc. 261, pp. 494-495.

10. *DRH, B Țara Românească*, vol. XXIII (1630-1632), doc. 445, p. 650.

11. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 9, p. 91.

peste an“ pe lângă scutirea de toate dajdiile, casele și bucatele preoților și diaconilor¹². Același domn, prin documentul emis la 6 ianuarie 1642, le acordă scutiri pentru „toate casele din oraș și de la țară“ preotului Dragu, preoților, diaconilor și grămăticilor de la biserica domnească¹³. Domnul Radu Leon, prin hrisovul datat la 4 februarie 1665, le acordă preoților, diaconilor și grămăticilor scutiri pentru toate casele și bucatele lor „ca să poată fi în slujba și de treaba sfintei biserici, în zi și în noapte, nepriștan“, fără a mai avea alte griji sau obligații¹⁴. Constantin Brâncoveanu acordă preoților, diaconilor și grămăticilor de la biserica domnească, prin documentul emis la 31 ianuarie 1689, scutiri de toate dajdiile pentru casele și bucatele „ca să poată fi de treaba sfintei biserici în zi și în noapte neconținut“¹⁵. Același domn le acordă favoruri financiare preoților, diaconilor și grămăticilor prin acordarea a câte 100 de taleri anual din vama Bucureștilor, având obligația de a nu lua nici un fel de ban pentru slujbele bisericesti și serviciile religioase, după cum se poate observa în documentul datat la 23 aprilie 1699¹⁶.

Pe lângă scutirile acordate slujitorilor bisericii domnești din București, domnii au întărit unele proprietăți ale acestei biserici. Astfel, prin documentul emis la 13 noiembrie 1618, Gavriil Movilă întărește bisericii sale din orașul Câmpulung stăpânirea asupra satului Bădești¹⁷. Alte întăriri de proprietăți sunt întâlnite după mulți ani. Astfel, prin documentul de la 28 mai 1639, domnul Matei Basarab îi întărește bisericii domnești din București un vad de moară pe râul Dâmbovița,

12. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 10, pp. 91-92.

13. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 20, p. 100.

14. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 47, pp. 124-125.

15. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 110, pp. 195-196.

16. G. POTRA, *Documente privitoare la istoria orașului București*, doc. 127, pp. 216-217.

17. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), vol. întocmit de Maria Soveja, Doina Duca-Tincușcu, Reghina Dragomir, București, 1974, doc. 922, pp. 461-462.

în disputa lor cu viețuitorii Mănăstirii Plumbuita¹⁸. Peste exact un an același domn îi dăruiește aceleiași biserici un loc de prăvălie în București, prin documentul datat la 28 mai 1940¹⁹. De asemenea, este consemnată o întărire de proprietate acordată unui cleric de la biserica domnească din Târgoviște. Este vorba despre preotul Chirfote și fiul său, logofătul Dragu, cărora domnul Matei Basarab le întărește o proprietate în satul Bărbătești din județul Dâmbovița, după cum rezultă din documentul emis la 10 martie 1653²⁰.

Din rândurile clericilor orașelor făceau parte și cei care slujeau la catedrala mitropolitană din București, precum și cei care slujeau la catedralele episcopale de la Buzău și Râmnic. Astfel, prin documentul datat la 11 mai 1601 se menționează că preotul Tudoran de la Mitropolie a cumpărat la Târgoviște un loc de casă cu pivniță de piatră de la postelnicul Dragu și fratele său Iane²¹. Preotul Radu, eclesiarh de la catedrala episcopală din Buzău, este martor la donația făcută episcopiei Buzăului de către clucerul Negre, prin care acesta îi dăruiește viile de la Zorești și morile de lână episcopie, pentru a fi pomenit la liturghie după cum rezultă din documentul emis la 14 decembrie 1601²². Un alt preot, Dumitru, împreună cu diaconul Chirfote, ambii slujitori la Mitropolie, sunt martori la întărirea făcută de către judele Vintilă împreună cu cei 12 pârgari lui Coman și fratelui său Dumitru peste o vie în dealul Sătenilor cu „cinci pământuri ocină în câmp și în sat“, fapt menționat în documentul de la 6 aprilie 1619²³. Prin documentul datat la 9 ianuarie 1622, domnul Radu Mihnea le întărește preotului Mihai, slujitor al Episcopiei

18. DRH, *B Țara Românească*, vol. XXVII (1639-1640), vol. întocmit de Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Oana-Mădălina Popescu, Ovidiu Olar, București, 2013, doc. 138, pp. 170-172.

19. DRH, *B Țara Românească*, vol. XXVII (1639-1640), doc. 371, p. 468.

20. DRH, *B Țara Românească*, vol. XXXVIII (1653), vol. întocmit de Oana Rizescu, Marcel-Dumitru Ciucă, Florina Manuela Constantin, Andreea Iancu, București, 2009, doc. 75, pp. 90-93.

21. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 13, pp. 31-32.

22. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 27, p. 35.

23. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 972, p. 486.

Buzăului, și fiilor săi stăpânirea peste trei pogoane de vie în dealul Verneștilor „cu 3 stânjeni de ocină din pădure, câmp și tot hotarul și cu loc de casă în deal“, cumpărate de la Larion, fiul bătrânului Ioan Orbul din Buzău²⁴. Un alt preot Mihai de la Episcopia Buzăului scrie actul de vânzare-cumpărare la data de 4 februarie 1642 prin care un grup de săteni din Scurtești, în apropiere de orașul Buzău, îi vând marelui paharnic Marcu un vad de trei roți de moară²⁵. Nu știm sigur dacă preotul Mihai care a scris documentul menționat anterior este aceeași persoană din documentul de la 6 aprilie 1619. Același preot Mihai de la Episcopia Buzăului, cel care a scris documentul datat la 4 februarie 1642, scrie un alt document la 8 martie 1645 prin care episcopul Ștefan judecă pricina dintre postelnicul Jipa din Vernești și cămărașul Anton pentru ocina de la Căldărăști de pe Călmățui, prin care îi acordă postelnicului Jipa a treia parte din moșie²⁶. Preotul Vlaicu de la Mitropolie se află printre martorii vânzării unei vii lui Văsiiu paicul de către Radu al doilea armaș, după cum rezultă din documentul emis la 16 martie 1645²⁷.

Bisericele domnești erau construite din piatră, iar numărul preoților slujitori la o biserică erau de trei, patru sau mai mulți, la care se adaugă și diaconii. Biserica domnească era situată în imediata vecinătate a curții domnești, ele „formând chiar un întreg în vastul ansamblu de arhitectură“²⁸, unde se oficia liturghia și ierurgiile de binecuvântare a domnului. În biserica domnească aveau acces și orășeni, dar în capelele domnești aveau acces doar domnul și apropiații săi. Modelul de organizare a curților domnești l-a constituit palatul imperial de la Constantinopol²⁹.

24. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. III (1621-1632), vol. întocmit de Doina Duca-Tinculescu, Marcel-Dumitru Ciucă, București, 1978, doc. 83, p. 56.

25. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. V (1640-1644), vol. întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1985, doc. 590, p. 266.

26. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VI (1645-1649), vol. întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1993, doc. 61, pp. 44-45.

27. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VI (1645-1649), doc. 70, p. 48.

28. Corina NICOLESCU, *Case, conace și palate vechi românești*, București, 1979, p. 68.

29. Louis BRÉHIER, *Les institutions de l'Empire byzantin*, Paris, 1970, pp. 58-62.

Reședințele domnești erau plasate în perimetrul central al așezărilor³⁰, având rolul de a cataliza viața urbană. Ele erau organizate după modelul vastului complex al palatului imperial de la Constantinopol, în cadrul căruia existau capele unde slujeau clericii imperiali³¹. Acolo aveau loc recepții și ceremonii cu participare restrânsă, iar capelele erau un spațiu intim de reculegere spirituală doar pentru suveran și apropiații săi³².

La plecarea în războaie și pe toată durata campaniilor militare, preoții de la bisericile domnești se rugau pentru victoria suveranilor. Un exemplu concret este cel al domnului Moldovei Ștefan cel Mare. Izvoarele contemporane ne relatează că biruințele obținute de acesta erau însoțite de organizarea unor ceremonii în cadrul cărora clericii jucau un rol important. Cu aceste prilejuri era întâmpinat de preoții domnești din cetatea de scaun care rosteau rugăciuni de mulțumire deoarece „toate biruințele sunt de la Dumnezeu”³³. Potrivit *Letopisețului anonim*, la intrarea victorioasă în cetatea de scaun a Sucevei, lui Ștefan cel Mare „i-au ieșit în întâmpinare mitropolitul și preoții, purtând Sfânta Evanghelie în mâini și slujind și lăudând pe Dumnezeu”³⁴. Din cauza spațiului limitat al incintei, Ștefan cel Mare a fost întâmpinat pe platou de ierarhi, de preoții domnești și de târg, care l-au binecuvântat, iar suitei i-au urmat boierii care n-au participat la campania militară, după care a urmat ospățul în casa ridicată în acest scop pe un platou special³⁵. Prezența „tuturor preoților”³⁶ alături de „tot clerul bisericesc”³⁷ reprezintă un argument în favoarea rolului esențial jucat

30. Mircea D. MATEI, *Civilizație urbană medievală*, București, 1989, p. 116.

31. J. M. HUSSEY, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford, 1990, p. 331.

32. Gilbert DAGRON, *Empereur et prêtre. Étude sur le „césaropapisme” byzantin*, Paris, 1996, pp. 112-114.

33. *Cronicele slavo-române din sec. XV-XVI*, publicate de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, 1959, p. 22 și *passim*.

34. *Cronicele slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 18.

35. Radu POPA, Monica MĂRGINEANU CÂRSTOIU, *Mărturii de civilizație medievală românească. O casă a domniei și sobă monumentală de la Suceava din vremea lui Ștefan cel Mare*, București, 1970, pp. 30-31.

36. *Cronicele slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 16.

37. *Cronicele slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 17.

de clericii din reședința domnească. Aceștia îi mulțumeau lui Dumnezeu în cadrul unor ceremonii formate din Sfânta Liturghie și ierurgiile de mulțumire pentru ajutorul primit de la Dumnezeu, iar domnul îi îndemna „să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu Cel Preaînalt pentru cele ce le-au fost dăruite, pentru că toate biruințele sunt de la Dumnezeu”³⁸. Aceleași ceremonii au fost urmate și de domnii Țării Românești.

Cu prilejul morții suveranilor, clericii curților și cei de la bisericile domnești, dar și clericii din orașele și târgurile aflate pe traseul cortegiului funerar se numărau printre cei care oficiau serviciile funerare. Paul de Alep relatează că riturile funerare erau organizate în funcție de statutul social al defunctului. Astfel, în cazul unui personaj de vază erau foarte mulți participanți, iar numărul clericilor care oficiau serviciul funerar putea ajunge la „cincizeci de preoți sau diaconi”, atrași de pomenile bogate pe care urmau să le primească³⁹. Domnii erau depuși în capelele curților, iar în acest timp preoții domnești citeau „moliftele de la ieșirea sufletului” și se trăgeau clopotele de la toate bisericile târgului⁴⁰. Dimitrie Cantemir ne prezintă ceremonialul de înmormântare al domnilor. În timpul iernii erau îmbălsămați și ținuți în palat până soseau

„toți dregătorii, boierii, episcopii, arhimandriții și stareții tuturor mănăstirilor, călugării chiar, măcar aceia care sunt vestiți pentru sfințenia vieții lor și preoții cei mai de frunte”,

care i se închinau, iar poporul mergea cu capul descoperit în semn de durere și în zilele în care se pregătea înmormântarea se trăgeau clopotele ziua și noaptea. În cadrul alaiului de înmormântare clericii pășeau primii, cântând, iar oștile țineau steagurile și armele întoarse. Boierii purtau pe rând sicriul pe umeri, mai întâi cei mari și apoi cei mici, „ca să dovedească și în acest fel că sunt gata și pregătiți a da ascultare domnului mort, tot așa ca atunci când era în viață”. Astfel era purtat până la mitropolie și depus în fața tronului său pentru a i se face slujba, după care clericii și boierii îi sărutau mâna. Mitropolitul era primul care arunca

38. *Cronicele slavo-române din sec. XV-XVI*, p. 22.

39. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, p. 71.

40. Teodor T. BURADA, *Datinele poporului român la înmormântări*, Iași, 1882, pp. 7-8.

pământ după lăsarea sicriului în groapă⁴¹, „iar dacă trebuie dus la o mănăstire este condus de câțiva dregători care în fiecare oraș sau târg îl scot din car și îl poartă pe umeri”⁴².

Cu ocazia principalelor sărbători religioase clericii de mir de la reședințele domnești participau la procesiuni. Modelul acestor procesiuni este cel bizantin, unde clericii de la capelele imperiale aveau un rol important alături de împărat și de ierarhi⁴³.

Clericii de la curtea domnească erau zilnic în preajma domnului pentru binecuvântarea mesei și pentru rostirea rugăciunilor pentru domn și familia acestuia, prin care se invoca ajutorul divinității atât în această viață pământească, cât și pentru mântuirea lor în viața de după moarte⁴⁴. De asemenea, domnul și curtea sa respectau cu strictețe posturile din timpul anului bisericesc, iar în timpul acestora participau în mod regulat la slujbele oficiate la capelele de la curțile domnești⁴⁵. Capelele de curte și bisericile domnești erau lăcașuri de cult distincte în cadrul cărora se oficia Sfânta Liturghie. În capelele de curte aveau acces numai domnii și cercul lor de apropiați, iar la bisericile domnești aveau acces și oamenii de rând, acestea din urmă fiind spațiul de legătură dintre suveranii creștini și credincioși. Cu ocazia sărbătorilor religioase, ceremonialul de la curtea domnească era la fel ca cel de la curtea imperială bizantină. Erau convocați numeroși clerici, iar domnii participau la liturghie în biserica curții domnești, în prezența unui număr mare de orașeni și a preoților din oraș⁴⁶. Cu aceste prilejuri, preoții și diaconii curții domnești rosteau orații prin care erau evidențiate virtuțile domnilor⁴⁷. Datorită înrădăcinării pu-

41. Dimitrie CANTEMIR, *Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gheorghe Guțu, București, 1981, p. 241.

42. D. CANTEMIR, *Descrierea Moldovei*, p. 243.

43. PSEUDO-KODINOS, *Traité des Offices*, introduction, texte et traduction par Jean Verpeaux, Paris, 1966, pp. 189-190; 197; 220-226.

44. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, pp. 54-55.

45. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, pp. 56-57.

46. *Călători străini despre Țările Române*, vol. V (1640-1644), vol. îngrijit de Maria Holban, M.M.Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, 1973, p. 338.

47. Dan SIMIONESCU, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*, extras din *Cercetări literare*, IV, 1941, pp. 28-29.

terii domnești în transcendent, participarea domnului la slujbele de la biserica domnească era privită ca o garanție a grației divine, astfel încât la Crăciun apariția sa imita venirea lui Hristos pe pământ, iar la Paști era echivalentă cu o adevărată epifanie⁴⁸. Doamnele participau alături de suverani la slujbele de la biserica domnească, dar, începând cu secolul al XVII-lea aveau biserica și preoții lor. În secolele XV-XVI situația nu era diferită, deoarece domnii și-au asociat soțiile lor la ceremoniile religioase.

Odată cu ritualizarea puterii, preoții de mir de la bisericile domnești au dobândit statutul privilegiat de „rugători” ai suveranilor, iar printre preoții „rugători” se numărau și cei de la reședințele domnești⁴⁹. Pe plan social, autoritatea domnului era legitimată prin cultivarea unui raport special cu divinitatea, clerul având rol de intermediar. Oamenii Bisericii erau principalii îndrumători ai domnului, mai ales prin practicarea spovedaniei către un duhovnic ales de domn. Ei își asumau coordonarea domnului și a familiei acestuia pe calea mântuirii.

Ca slujitori ai bisericilor domnești erau selectați numai preoți cu experiență pastorală și liturgică și cu un mod de viață spirituală deosebit, unii dintre ei fiind confesori sau duhovnici ai domnilor, având o viață morală ireproșabilă și fiind foarte bine pregătiți din punct de vedere intelectual.

În mediul urban existau biserici care erau înzestrate cu diverse proprietăți. Astfel, pentru secolul al XIV-lea avem documentul de la 1 septembrie 1351 / 31 august 1352, prin care domnul Nicolae Alexandru dăruiește bisericii din Câmpulung satul Bădești⁵⁰. De asemenea, marele logofăt Vintilă dăruiește bisericii „Sfântul Arhanghel Mihail” din Târgoviște un loc de casă pentru pomenire, după cum rezultă din documentul datat la 25 mai 1615⁵¹. Prin documentul emis la 28 mai 1639, domnul Matei Basarab întărește bisericii cu hramul

48. Alain DUCCELLIER, *La drame de Byzance. Idéal et échec d'une société chrétienne*, Paris, 1976, pp. 123-124.

49. Ernst H. KANTOROWICZ, *The king's two bodies. A study in medieval political theology*, New Jersey, 1957, p. 193.

50. DRH, *B Țara Românească*, vol. I (1247-1500), doc. 2, p. 11.

51. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 685, p. 349.

„Buna Vestire“ din București stăpânirea peste un vad de moară în apa Dâmboviței⁵².

La fel ca și preoții din mediul rural, clericii din mediul urban erau martori la încheierea unor tranzacții și redactau acte de proprietate. Astfel, preotul Dumitru Oatul din Târgoviște scrie la 9 iulie 1605 actul de vânzare-cumpărare prin care Tudor, fiul șelarului Antonie din București, îi vinde jupânesei Cheajna, vorniceasa lui Cernica Vornicul, „un loc din București cu 7 prăvălii și cu locul caselor moșilor săi“⁵³. Preotul Goicea, eclesiarhul bisericii domnești din Târgoviște este martor la tranzacția prin care

„Spinciu județul cu cei 12 pângari din orașul Târgoviște adevăresc că Iane Ganata, ginerele lui Tatomir și al Neacșei, soția lui Tatomir, a cumpărat un loc de casă cu trei pivnițe de piatră și cu două prăvălii cu locul din jur, de la Moga fratele lui Tatomir și fiii lui, Tanasie și Stoica“,

fapt atestat de documentul datat la 10 iunie 1613⁵⁴. Un alt preot domnesc, Borcea, eclesiarhul bisericii domnești de la București, se află printre martorii donațiilor făcute de către soții vornicul Cernica și Cheajna de la Săcuiani prin care dăruiesc mănăstirii Sfânta Troiță (Treime) două locuri de prăvălie din București, iar alte două locuri de prăvălie, tot din București, le-au dat Mănăstirii „Sfântul Gheorghe“, fapt consemnat în documentul emis la 9 septembrie 1622⁵⁵. Același preot domnesc se află printre martorii unei tranzacții de vânzare-cumpărare prin care paharnicul Turturea, nepotul banului din Glena, îi vinde vistierului Hrezea partea lui de ocină din Ciurnernic, după cum rezultă din documentul datat la 18 octombrie 1622⁵⁶. Eclesiarhul Borcea este din nou menționat în documentul de la 10 august 1633, în care se află printre martorii altei tranzacții de vânzare-cumpărare, prin care dor-

52. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. IV (1633-1639), vol. întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1981, doc. 1484, p. 641.

53. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 150, p. 91.

54. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II (1601-1620), doc. 553, pp. 280-281.

55. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. III (1621-1632), doc. 177, p. 99.

56. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. III (1621-1632), doc. 187, p. 103.

banțul Stoica, fratele preotului Oprea din Dudești, împreună cu fiii săi Stoica, Rada și Oprea îi vând logofătului Radu ocină în satul Dudești, cu vad de moară și vie în seliștea satului⁵⁷. Preotul Radu din Ploiești scrie la 20 aprilie 1634 actul de vânzare-cumpărare prin care Dragomir Gârjă (Cârjă) îi vinde postelnicului Sava din Negoiești moșie în Trestiani, județul Săcuiani⁵⁸. Preotul domnesc, eclesiarhul Borcea, se află printre martorii unei întăriri domnești de proprietate prin care Matei Basarab îi întărește logofătului Radu Dudescul stăpânirea asupra unei ocine în Corșori, județul Muscel, după cum rezultă din documentul emis la 8 martie 1640⁵⁹. Se poate constata într-un document din anul 1640, dar care nu are dată și lună, că un protopop scrie un act de vânzare-cumpărare, situație întâlnită destul de rar. În acel document este vorba despre protopopul Vasile din Târgoviște care scrie actul de vânzare-cumpărare prin care frații Vlad și Stoica le vând logofătului Șerban și soției sale, Neaga, un pogon de vie în dealul Șcheilor, cu un stângen de ocină, și alți patru stângenți din Valea Iteului până în valea Purcărețelor⁶⁰. Preotul Manta din București se află printre martorii unei tranzacții de vânzare-cumpărare prin care ceaușul Duca, Dima și Enache, fiii lui Stamatie din Pitești, îi vând marelui postelnic Constantin o pivniță din București, cu loc de două prăvălii, și un alt loc de prăvălie tot în București, fapt menționat în documentul datat la 25 ianuarie 1645⁶¹. Preotul Nicula din Târgoviște scrie la 20 aprilie 1647 actul de vânzare-cumpărare prin care Necula, fiul lui Stănică din Buzăiești, le vinde vistiernicului Șerban și soției sale, Neaga, 35 de stângenți de ocină în satul Buzăiești⁶². Un alt preot, Stan, din Buzău, scrie în anul 1650 un act de vânzare-cumpărare, în care nu sunt trecute ziua și luna, din care rezultă că frații Dumitru și Stan, fiii lui Șteful Tanasi îi vând paharnicului Tatomir din Buzău o jumătate de pogon de vie, o jumătate

57. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. IV (1633-1639), doc. 149, p. 84.

58. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. IV (1633-1639), doc. 266, p. 132.

59. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. V (1640-1644), doc. 39, p. 38.

60. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. V (1640-1644), doc. 171, p. 86.

61. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VI (1645-1649), doc. 29, p. 32.

62. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VI (1645-1649), doc. 798, pp. 306-307.

de stângen de ocină și pădure în Dealul Muceștilor⁶³. Preotul domnesc, eclesiarhul Chiforte de la biserica domnească din Târgoviște este martorul tranzacției de vânzare-cumpărare prin care zugravul Necula din București, împreună cu soția și copiii săi, îi vând marelui portar Nicoară o vie în dealul Târgoviștei, după cum se poate constata în documentul emis la 23 septembrie 1651⁶⁴. Preotul Manea din Buzău scrie în anul 1654 un act de vânzare-cumpărare, în care nu sunt menționate ziua și luna, din care rezultă că Dumitrașcu Talpă le vinde lui Dumitru chivăra-riul și fiilor săi 32 de stângeni de ocină la Coetești, județul Buzău⁶⁵. Un alt preot domnesc, Nicula, de la biserica domnească din Târgoviște se află printre martorii unei tranzacții de vânzare-cumpărare prin care Drăguț și fiii săi, Mușat și Tătarul, îi vând lui Zota, fiul lui Pană Pălimar, un loc de casă în Târgoviște, fapt consemnat în documentul datat la 12 mai 1656⁶⁶. Preotul Mihai, eclesiarhul bisericii domnești de la Târgoviște, se află printre martorii vânzării unei bucăți de vie în Târgoviște mitropolitului Ștefan de către paharnicul Iane, fiul lui Proca, după cum se poate constata din documentul emis la 4 ianuarie 1657⁶⁷. Preotul Neagomir din Buzău se află printre martorii vânzării unei părți de moșii la Macsin, județul Buzău, de către Nan, fiul lui Horga, nepoților săi, Jipa Sorescul din Vernești și Andrei, fiul preotului Alecse, după cum rezultă din documentul datat la 8 martie 1657⁶⁸.

Așadar, din cele prezentate mai sus se pot constata diferite aspecte referitoare la clerul de mir orășenesc din Țara Românească în secolele XV-XVII. Clerul de mir din mediul urban era format din preoți și dia-

63. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VII (1650-1653), vol. întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Melentina Bâzgan, București, 1999, doc. 177, p. 77.

64. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VII (1650-1653), doc. 485, p. 177.

65. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VIII (1654-1656), vol. întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Dragoș Șesan, Mirela Comănescu, București, 2006, doc. 345, p. 174.

66. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. VIII (1654-1656), doc. 920, p. 413.

67. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. IX (1657-1659), vol. întocmit de Mirela Comănescu, Laura Niculescu, Ileana Dincă, București, 2012, doc. 5, p. 24.

68. *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. IX (1657-1659), doc. 54, p. 62.

coni. Bisericile din mediul urban erau de două categorii, orășenești și domnești. La o biserică dintr-un oraș sau târg slujeau cel puțin doi preoți, iar la unele biserici slujeau și diaconi. Clericii din orașe și târguri locuiau în apropierea bisericilor unde slujeau. Fiecare parohie urbană avea casă parohială, iar în aceste case parohiale erau găzduiți clerici în trecere prin orașul sau târgul respectiv și oaspeți de seamă. În funcție de statutul bisericilor din mediul urban, clericii erau împărțiți în două categorii, domnești și de târg. Clericii domnești se bucurau de privilegii din partea domnilor, fiind scutiți de dări și de alte obligații fiscale. Bisericile domnești erau înzestrate cu diverse proprietăți și primeau întăriri din partea domnilor pentru stăpânirea deplină asupra acestor proprietăți. Pe lângă clericii domnești și de târg, în mediul urban mai erau și clericii de mir, preoți și diaconi, care slujeau la catedrala mitropolitană și la centrele eparhiale de la Buzău și Râmnic.

La bisericile domnești slujeau cel puțin trei sau patru preoți și diaconi. Aceste biserici erau în apropierea curților domnești. În bisericile domnești aveau acces și orășeni, iar în capelele domnești puteau participa la slujbe numai membrii familiei domnești. În timpul unui război toți clericii domnești se rugau pentru biruința domnului asupra vrăjmașilor. Preoții de la curtea domnească oficiau diferite slujbe pentru domn și membrii familiei acestuia, cum ar fi sfintele taine și diferite ierurgii. Astfel, dintre sfintele taine oficiau slujba Botezului pentru pruncii domnești, slujba cununiei pentru mirii domnești, atât domnul, cât și membrii familiei acestuia se spovedeau și se împărtășeau, iar în caz de boală li se oficia și Taina Sfântului Maslu. Apoi, preoții domnești binecuvântau masa domnească, săvârșeau diverse sfeștanii și oficiau slujba înmormântării atunci când domnul defunct sau unul dintre membrii familiei acestuia erau conduși pe ultimul drum în trecerea lor spre cele veșnice. Clericii domnești erau selectați numai dintre acei preoți și diaconi care aveau calități morale și intelectuale deosebite.

Bisericile din mediul urban erau înzestrate cu diferite proprietăți cum ar fi, terenuri arabile, grădini, vii, livezi, vaduri de moară etc. Clericii de mir de la orașe erau martori la diverse tranzacții, cum ar fi, donațiile, operațiunile de vânzare-cumpărare, întocmirea de testamente și foi de zestre etc.